

۱۴۹۰۵۹۹

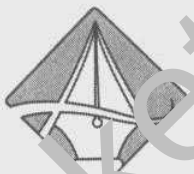
بسمه تعالی

بایسته های امور حسبی و نقش دادستان در
امور حسبی ایران

دکتر غلامرضا مدنیان
حقوقدان و مدرس دانشگاه

زهرا نصیری

سرشناسه : مدنیان، غلامرضا، ۱۳۴۷ -
 عنوان قراردادی : ایران، قوانین و احکام
 عنوان و نام پدیدآور : بایسته‌های امور حسبی و نقش دادستان در امور حسبی ایران / غلامرضا مدنیان،
 زهرا نصیری.
 مشخصات نشر : تهران: آسمون ریسمون، ۱۳۹۵.
 مشخصات ظاهری : ۱۸۷ ص:، ۱۴/۵ × ۲۱/۵ س.م.
 شابک : 978-600-95243-3-4
 وضعیت فهرست نویسی : فیبا
 یادداشت : کتابنامه: ص. [۱۸۱] - ۱۸۷: همچنین به صورت زیرنویس.
 مؤلف : امور حسبی -- ایران
 موضوع : Probate law and practice -- Iran
 شناسه افزوده : نصیری، زهرا، ۱۳۵۷ -
 رده بندی کنگ : ۱۳۹۵ ب۴ م / ۴۸۳۰ / KMHF
 رده بندی در بی : ۵۵۰۵۲/۳۴۶ :
 شماره کتابشناسی : ۴۲۷۲۱۶۲

آسمون ریسمون

بایسته‌های امور حسبی و نقش دادستان در امور حسبی ایران

تألیف:	غلامرضا مدنیان - زهرا نصیری
ناشر:	آسمون ریسمون
صفحه آرایشی:	مهراد
چاپ اول:	۱۳۹۵
تیراژ:	۱۰۰۰
چاپخانه:	مهراد
صحافی:	مهراد
شابک:	۹۷۸-۶۰۰-۹۵۲۴۳-۳-۴
قیمت:	۱۵۰۰۰ تومان

آدرس: انقلاب - خیابان دانشگاه - پلاک ۶۸

تلفن: ۶۶۹۷۸۵۸۲

۷	مقدمه
۱۱	فصل اول- تعاریف و ماهیت امور حسبی
۱۱	مبحث اول: درآمد
۱۲	گفتار اول: تعریف لغوی حسبه
۱۲	گفتار دوم: واژه حسبه
۱۳	مبحث دوم: حسبه از دیدگاه قرآن و حدیث
۲۱	مبحث سوم: حسبی حسبه در مطالعات تاریخی
۲۸	مبحث چهارم: حسبه در اصطلاح
۲۸	گفتار اول: دیدگاه اهل سنت
۳۱	گفتار دوم: وجوب حسبه از نظر اهل سنت
۳۲	گفتار سوم: محدوده امور حسبه از نگاه فقهاء اهل سنت
۳۳	گفتار چهارم: نظر امام محمد غزالی
۳۷	گفتار پنجم: نظریات قاضی ابی یعلیٰ حنبلی و علامه ماوردی شافعی
۴۰	گفتار ششم: نظر ابن اخوه
۴۵	گفتار هفتم: حسبه و امور حسبیه نزد فقهای شیعه
۴۸	گفتار هشتم: محدوده امور حسبه از دیدگاه فقهای شیعه
۵۰	گفتار نهم: نظر محقق حلی
۵۲	مبحث پنجم: نتیجه گیری نهایی در اصطلاح حسبه
۵۴	مبحث ششم: وظایف و صلاحیت های محاسب
۵۶	گفتار اول: نظارت بر بازار
۷۰	گفتار دوم: تجسس و براندازی منکرات
۸۲	گفتار سوم: گسترش و اجرای نیکی های (امر به معروف)

۸۳	گفتار چهارم: نظارت بر کارگزاران حکومتی
۸۶	گفتار پنجم: صلاحیت‌های حسبه و حقوق اقلیت‌های مذهبی
۹۱	مبحث هفتم: جایگاه حسبه در نظام جمهوری اسلامی ایران
۹۲	گفتار اول: حسبه در قانون اساسی جمهوری اسلامی
۹۸	گفتار دوم: حسبه در قوانین عادی
۱۰۱	فصل دوم - بررسی نقش و جایگاه دادستان در نظام حقوقی ایران
۱۰۱	مبحث اول: دادسرا و سابقه تاریخی آن
۱۰۳	مبحث دوم: سازمان و مقامات آن
۱۰۵	مبحث سوم: سازمان دادسرا
۱۱۴	مبحث چهارم: صلاحیت دادسرا
۱۱۴	گفتار اول: حکومت سلسله مراتب در دادسرا
۱۱۶	گفتار دوم: توزیع مسئولیت‌ها و اسام دادسرا
۱۱۶	گفتار سوم: استقلال تصمیم دادسرا نسبت به دادگاه، شاکی و متهم
۱۱۷	گفتار چهارم: غیر قابل رد بودن قضات دادسرا در فرآیند دادرسی
۱۱۹	مبحث پنجم: انواع دادسرا
۱۱۹	گفتار اول: دادسرای دیوان عالی کشور
۱۲۰	گفتار دوم: دادسرای عمومی و انقلاب
۱۲۴	گفتار سوم: دادسرای نظامی
۱۲۵	گفتار چهارم: دادسرای ویژه روحانیت
۱۲۵	مبحث ششم: وظایف دادستان و دادسرا
۱۲۶	مبحث هفتم: مقامات دادسرا
۱۲۷	مبحث هشتم: جایگاه حقوقی دادستان در نظام حقوقی ایران
۱۲۷	گفتار اول: دادستان کل کشور
۱۲۹	گفتار دوم: دادستان‌های عمومی و انقلاب

۱۲۹	مبحث نهم: وظایف دادستان
۱۳۱	فصل سوم- وظایف و مسئولیت‌های دادستان در امور حسبی
۱۳۱	مبحث اول: رسیدگی به امور حسبی
	مبحث دوم: تقاضای نصب قیم و ناظر و امین و عزل آن‌ها و نظارت در امور
۱۴۴	مبحث رین
۱۴۴	گفتار اول: درخواست عزل قیم
۱۴۵	گفتار دوم: حضور در دادگاه هنگام رسیدگی به درخواست عزل قیم
۱۴۵	مبحث سوم: حفاظت و نظارت بر اموال تا زمان نصب امین
۱۴۵	مبحث چهارم: موارد نصب و ضم امین
۱۴۷	گفتار اول: درخواست ضم امین در مورد خیانت ولی قهری
۱۴۷	گفتار دوم: درخواست تعیین امین برای اداره اموال غایب مفقودالاثر
۱۴۷	گفتار سوم: درخواست تعیین امین برای جنین و مضارف عمومی
	گفتار چهارم: درخواست تعیین امین برای ترک متوفی در صورتی که وارث او
۱۴۸	معلوم نباشد
۱۴۸	مبحث پنجم: ترکیب پیشنهاد و موارد نصب قیم برای حجورین
۱۵۰	مبحث ششم: درخواست نصب قیم
۱۵۱	مبحث هفتم: درخواست نصب امین
۱۵۲	مبحث هشتم: اختیارات و وظایف دادستان در شروع قیمومیت
۱۵۱	گفتار اول: طرفیت در دعوی رشد یا عدم رشد
	گفتار دوم: تحقیق در مورد میزان دارایی اشخاص که تحت قیمومیت قیم قرار
۱۵۴	می‌گیرند
۱۵۴	گفتار سوم: تعیین مخارج سالیانه مولی علیه و هزینه اداره کردن اموال او
۱۵۵	مبحث نهم: اختیارات و وظایف دادستان در مدت قیمومیت
۱۵۶	گفتار اول: نظارت در نگهداری اسناد و اشیاء قیمتی و وجوه نقدی محجور

گفتار دوم: حفظ و نظارت اموال صغار و مجانین و اشخاص غیر رشید تا تعیین قیم برای آن‌ها.....	۱۵۶
گفتار سوم: تصویب فروش اموال غیر منقول محجور.....	۱۵۶
گفتار چهارم: موافقت با خاتمه دادن دعوی مربوط به مولی علیه به صلح... ۱۵۷	۱۵۷
گفتار پنجم: درخواست اخذ تضمین از قیم در موارد مقتضی..... ۱۵۷	۱۵۷
گفتار ششم: حفظ و نظارت اموال محجورین پس از اطلاع از فوت قیم آنان تا بین قیم جدید.....	۱۵۷
گفتار هفتم: اجازت ازدواج مجنون و پیشنهاد طلاق زوجه مجنون..... ۱۵۸	۱۵۸
گفتار هشتم: رسیدگی به صورت حساب تصدی قیم و درخواست عزل قیم در صورت ندادن صورت حساب.....	۱۵۸
مبحث دهم: وظیفه دادستان در خاتمه قیمومیت..... ۱۵۸	۱۵۸
مبحث یازدهم: وظایف دادستان در نگهداری اموال مجهول المالک و اموال متوفی بلاوارث.....	۱۵۹
مبحث دوازدهم: وظایف و اختیارات دادستان در مورد غایب مفقود الاثر..... ۱۶۰	۱۶۰
گفتار اول: درخواست تعیین امین برای اداره اموال غایب مفقود الاثر..... ۱۶۰	۱۶۰
گفتار دوم: تعیین امین برای وارث غایب مجهول..... ۱۶۰	۱۶۰
گفتار سوم: حضور در جلسه رسیدگی دادگاه به درخواست واثه غایب دالر بر دادن اموال او به تصرف آنان.....	۱۶۱
گفتار چهارم: درخواست تجدیدنظر از حکم موت فرضی..... ۱۶۱	۱۶۱
گفتار پنجم: دادن اجازه فروش اموال منقول غایب..... ۱۶۱	۱۶۱
منابع فارسی و عربی.....	۱۸۱

مقدمه

حسبه و امور حسبی از قدیمی ترین مباحث فقهی و حقوقی است که به دلیل کاربرد اجرایی آن در نظام سیاسی حکومت همواره مورد نقد و بررسی قرار گرفته شده است. تاسیس حقوقی دادستان مولود زندگی اجتماعی است چرا که فرد نیاز به دادستان ندارد، هر کس به عنوان یک شخص حقیقی باید بتواند در قبال حادثه طبیعی و حیاتی تجاوزهای فرد دیگر از خویش دفع ضرر کند اما وقتی جامعه شکل می‌گیرد با تولد شخصیت حقوقی جامعه، اندیشه‌های قضایی متوجه کسی می‌شود که بتواند دفع ضرر از جامعه را متکفل شود، چنین کسی همان دادستان است که نماینده جامعه باید راه را بر بسیاری از قانون شکنی‌ها، بی عدالتی‌ها، ظلم‌ها و تعدی‌ها بگیرد. دادستان همیشه در کنار مظلومان و ناتوانان و بیگناهان می‌ایستد تا در برابر ستمکاران و ظالمان به حمایت از او برخیزد. به طور کلی دادستان در سه مورد به جرایم رسیدگی می‌نماید: ۱. مسایل کیفری ۲. مسایل حقوقی ۳. مسایل امور حسبی. با توجه به اینکه دادستان نماینده‌ی مردم در این مسایل هست، کسی باید در مورد مسئولیت‌هایش به طور مختصر و بیشتر در مورد جرایمی توضیح دهد که جرم عملی باشد که به دلیل لطمه به نظم عمومی و موجب قانون ممنوع اعلام و بر آن ضمانت اجرای کیفری تعیین شده باشد. بنابراین، هر جرمی دارای جنبه عمومی است و اگر چنین نبود، عملی مباح دانسته نمی‌شد. بعضی جرایم ممکن است علاوه بر لطمه به نظم عمومی، موجب صدمه به منافع شخص یا اشخاص معینی نیز بشوند که در نتیجه جنبه خصوصی نیز داشته و آنها را نسبت به تعقیب و مجازات مرتکب ذی نفع سازد. پس اصل بر لزوم تعقیب متهم به ارتکاب

جرم است و دادستان نباید در انتظار تسلیم شکایت شاکی بماند، با این حال، در برخی جرایم جنبه خصوصی جرم در مقایسه با جنبه عمومی آن از شدت و اهمیت بیشتری برخوردار است به گونه ای که عرف ذی نفع اصلی در تعقیب این جرم را شخص یا اشخاصی میداند که از ارتکاب آن متضرر شده اند. هر چند دادستان بیشتر در حوزه ی کیفری مسئول هست اما در حوزه ی حقوقی هم از طرف قانونگذار مکلف شده که در مسایل امور حسبی نقش آفرینی کند. این نقش آفرینی در جای جای قوانین توسط قانونگذار بیان شده است. و بعضاً وسیع و گسترده است به همین خاطر در زیر مجموعه دادستان که به نام دادسرا (پارکه قدیم) اداره ای به نام سرپرستی و امور محجورین تعریف شده است که به عنوان بخش اداری همه دادستان مسایل مربوط به امور حسبی را سازماندهی و اداره میکند. لذا دادستان به عنوان یک رکن دولتی در مفهوم امور حسبی نقشهای مدنی و حمایتی خود را با تسلیع محجورین (صغار، مجانین، سفها) مداخله کند. این نقش آفرینی مستلزم حمایت نونی از گروههای است که به لحاظ وضعیت خاص خود نیازمند دخالت و ارجاع آون هستند. امور حسبی با توجه به ماده یک قانون امور حسبی مصوب ۱۳۱۶/۲ مو است که محاکم تکلیف دارند تا نسبت به آن امور اقدام به رسیدگی و حل و فصل نمایند بدون اینکه رسیدگی دادگاهها منوط و متوقف به وقوع اختلاف و منازعه ای میان اشخاص و طرح دعوا از سوی آنان باشد. رسیدگی به امور حسبی بر اساس قانون امور حسبی تابع مقرراتی است که در باب اول این قانون وجود دارد مگر آنکه تصریح به رجوع غیر این قانون شده باشد. همچنین رسیدگی به این امور در صلاحیت دادگاههای مدنی خاص و پس از تشکیل دادگاههای عمومی در سال ۱۳۷۳ و متعاقب آن تشکیل دادگاههای امین، غایب، مفقودالاثر، امور راجع

به ترکه، وصیت و انحصار وراثت. در حال حاضر با امعان نظر به ماده واحده تشکیل دادگاه‌های خانواده مصوب ۱۳۷۶ بموجب بند ۱۰ و ۱۱ این ماده واحده موارد مربوط به نصب قیم و ناظر و ضم امین و عزل آنها و همچنین حکم رشد در صلاحیت این محاکم و سایر امور حسبی در صلاحیت محاکم عمومی حقوقی. با توجه به اصلاحات مهر ماه ۱۳۸۱ در قانون تشکیل دادگاه‌های عمومی و انقلاب (مصوب ۱۳۷۳) قرار دارد و مادامی که این محاکم تشکیل نشوند در صلاحیت دادگاه‌های عمومی می‌باشند.

ماده ۲۰ قانون امور حسبی اقدام و دخالت دادستان در امور حسبی را صرفاً مخصوص به مواردی می‌داند که در این قانون تصریح شده باشد و متذکر می‌گردد که علاوه بر این موارد باید به تکالیف و اختیارات دادستان در قانون مدنی بویژه در کتاب پنجم - بلد و در این قانون که مصوب سال ۱۳۱۳ و ۱۳۱۴ ه. ش می‌باشد و باب سوم همین کتاب هشتم و کتاب دهم اشاره نمود. به موجب ماده ۲۱ قانون امور حسبی در مواردی که دادستان مکلف به اقدامی می‌باشد این اقدام یا اقدامات بر عهده‌ی دادرسی دادگاه شهرستانی است که رسیدگی در حوزه‌ی آن دادگاه به عمل می‌آید. در مواردی که نقش اصلی دادستان در ایفای قانونی وی بیشتر در قانون مجازات، در امور بین الملل، در امور اداری، در امور حسبی و در امور اجرایی تجاری باشد، و به موجب قانون امور حسبی جمع آوری دلایل در موضوع جنون شخص و سقاقت صفار فاقد ولی خاص، نصب قیم برای مجبورین، حفظ و نظارت بر اموال صفار، مجانیین و غیر رشید، مادامی که قیم تعیین نشده، در خواست تعیین امین برای اداره اموال غایب مفقودالاثر، اقدام فوری در حفظ ترکه متوفی قبل از حضور دادرسی دادگاه، اجازه ازدواج و طلاق برای مجنون، حفظ اموال

مجهول المالک، حفظ ترکه متوفای بلا وارث و ده‌ها وظیفه دیگر برای دادستان منظور شده است. این اثر با بررسی مبانی حسبه و مصادیق آن نزد فقهای اهل سنت و امامیه و سپس مصادیق امور حسبی در قانون اساسی و قوانین عادی ایران، در صدد شده است که میزان ارتباط دادسرا و دادستان به عنوان مسئول اجرای حسبه و حمایت از محجورین را در حقوق و قوانین مرتبط بیان نماید.

با توجه اینکه دخالت دولت در مسائل حقوق خصوصی از بدر دوره ی قانون گذاری تا کنون افزایش یافته، لازم است که دادستان‌ها و قضات دادسرا به شکل علی‌الذات ضعیف و قوت قوانین و ضوابط مربوط مطلع گردند و قانون‌گذار هم در مواردی که مواجه با نقض قانون هستیم ضمن اطلاع از نواقض نسبت به اصلاح قوانین موجود اقدام لازم را معمول دارد، همچنین این اثر بستر ساز سایر مطالعات حقوقی در این حوزه خواهد بود. این اثر پژوهشی است که با استفاده از نتایج تحقیقات گذشته و با هدف رفع مسائل و مشکلات انسانی انجام میشود.

همچنین، با وجود ابهامات و کاستی‌های در نظام حقوقی ایران، بررسی و تجزیه و تحلیل مقررات و تئوریهای موجود در مقایسه با نظام‌های حقوقی، در نتیجه با ملاحظه این اثر، قانونگذار ما در زمان اصلاح قوانین دادسرا و وظایف و مسئولیت‌های دادستان می‌تواند از این اثر نیز در کنار سایر پژوهش‌های انجام شده در حوزه ی قانون امور حسبی استفاده کند.

محققان: دکتر غلامرضا مدنیان و زهرا نصیری

خرداد ۹۵. تهران